

אם הָיָה חָכֵם, הוֹרֵשׁ.
 וְאִם לֹא, תִּלְמִידֵי חֲכָמִים הוֹרְשִׁין
 לְפָנָיו.
 וְאִם רָגִיל לְקִרּוֹת, קוֹרֵא. וְאִם לֹא,
 קוֹרֵין לְפָנָיו.
 וּבִמָּה קוֹרֵין לְפָנָיו. בְּאֵיבֹב וּבְעֹזְרָא
 וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים.
 זְכַרְיָה בֶּן קִבְיֹטָל אוֹמֵר, פְּעָמִים הִרְבֵּה
 קָרִיתִי לְפָנָיו בְּדִנְיָאֵל:
 יוֹמָא א, ו
 בְּקִשׁ לְהִתְנַמֵּן, פְּרָחִי כְּהֵנָּה מִפִּין
 לְפָנָיו בְּאַצְבַּע צְרָדָה,
 וְאוֹמְרִים לוֹ, אִישִׁי כְּהֵן גְּדוֹל, עֲמוּד
 וְהִפֵּג אַחַת עַל הָרֶצֶפָה.
 וּמַעֲסִיקִין אוֹתוֹ עַד שְׁגִיעַ זְמַן
 הַשְּׁחִטָּה:
 יוֹמָא א, ז

כּוּהֵן גְּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים – מַסַּע שֶׁל צְמִיחָה אִישִׁית

יוֹמָא, פְּרָקִים א-ז

הַמְשֻׁנּוּת הַרְאִשׁוֹנוֹת שֶׁל הַמַּסַּכַּת מֵתְאָרֶת אֶת הַנִּיתּוּק שֶׁל הַכּוּהֵן הַגְּדוֹל מִבֵּיתוֹ וּמִחֲבָרָיו וְאֶת
 חֲנִיכְתּוֹ מִחֲדָשׁ. בַּמְשֻׁנּוּת הָאֵלֶּה מְשׁוֹרְטֶטת דְּמוּתוֹ שֶׁל הַכּוּהֵן, וַיֵּשׁ לַהוֹדוֹת שֶׁהִתְמוֹנָה
 הַמְצַטִּירֶת אֵינָה מִחֲמִיאָה כֻּלָּל.

מִשְׁנֵה וּ מַעֲלָה אֶת הָאִפְשָׁרוֹת שֶׁהַכּוּהֵן אֵינּוּ חָכֵם וְאִפִּילוֹ אֵינּוּ רָגִיל לְקִרּוֹא. יִתְרָה מִזוֹ,
 הַעֲדוֹת "פְּעָמִים הִרְבֵּה קָרִיתִי לְפָנָיו" מִלְּמַדָּת שֶׁהָאִפְשָׁרוֹת שֶׁהַכּוּהֵן הַגְּדוֹל מוֹגְבֵּל בִּיכּוּלֵת
 הַקְּרִיאָה שֶׁלוֹ אֵינָה תְּאֹרֶטִית בִּלְבַד. בְּלִילָה הַגְּדוֹל, לִיל יוֹם הַכִּיפּוּרִים, לִילָה שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת
 מִלֵּא דְרִיכוֹת וְהִתְרַגְּשׁוֹת לְקִרְאָת הַבּוֹקֵר, נַחוּץ צְוֹת שְׁלֵם לְהַבְטִיחַ שֶׁהַכּוּהֵן הַגְּדוֹל לֹא יִירָדֵם.
 הָאִמְצָעִים הַנִּנְקָטִים לְשֵׁם כֵךְ – "מְכִין בְּאַצְבַּע צְרָדָה" וְ"מַעֲסִיקִין אוֹתוֹ" – אֵינָם מְשַׁקְפִים,
 בְּלִשׁוֹן הַמַּעֲטָה, אוֹוִירָה שֶׁל כְּבוֹד וִירְאָת רּוֹמְמוֹת כִּלְפֵי "הַכּוּהֵן הַגְּדוֹל מֵאֲחִיו".

בְּמִידַת מָה הַמְשֻׁנּוּת מְשַׁקְפּוֹת אֶת הַמְצִיאוֹת הַהִיסְטוֹרִית שֶׁל סוֹף יְמֵי בֵּית שְׁנִי, כֹּאֲשֶׁר
 מִינּוּי לְכּוּהֵן גְּדוֹל הוֹשֵׁג בְּאִמְצָעוֹת כִּסְף וְקִשְׁרִים פּוֹלִיטִיִּים וְאִיכוֹתוֹ הָאִישִׁית וְהַדְּתִית שֶׁל הַכּוּהֵן
 הַגְּדוֹל הֵייתָה לְעֵתִים מְזוּמְנוֹת יְרֹדָה.

עם זה, נראה לי שאפשר להצביע על בסיס אחר לתיאורי המשנה. יום הכיפורים הוא יום של תשובה, יום שהאדם אמור להשתנות בו ולהשתפר. הכוהן הגדול הוא הדמות המרכזית ביום הזה, והמשנה רוצה לבטא את השינוי העמוק שחל בו במהלך היום ובמהלך עבודתו. עיצוב דמותו של הכוהן הגדול בתחילת המסכת כדמות רדודה משמש תשתית להמחשת השינוי שעתידי להתרחש. נשווה את דמותו של הכוהן הגדול כפי שמצטיירת בתחילת המסכת לדמות המצטיירת בסופה של עבודת היום¹ ונראה שמדובר בשתי דמויות שונות לחלוטין.

בָּא לוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל לְקָרוֹת.

אִם רָצָה לְקָרוֹת בְּבִגְדֵי בּוּץ, קוֹרָא. וְאִם לֹא, קוֹרָא בְּאַצְטְלִית לְבָן מְשֻׁלוֹ.

חֲזַן הַכֹּהֵן נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּהֵן, וְרֹאשׁ הַכֹּהֵן נוֹתְנוֹ לְסָגָן, וְהַסָּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל,

וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרָא עוֹמֵד,

וְקוֹרָא אַחֲרֵי מוֹת וְאֵךְ בְּעֵשׂוֹר.

וְגוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה וּמְנַיְחוֹ בְּחִיקוֹ,

וְאוֹמֵר, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקָּרָאתִי לְפָנֶיכֶם פְּתוּב בָּאֵן, וּבְעֵשׂוֹר שֶׁבְחַמֶּשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרָא עַל פֶּה,

וּמְבַרֵךְ עָלֶיךָ שְׂמוֹנֶה בְּרָכוֹת, עַל הַתּוֹרָה, עַל הָעֲבוּדָה, עַל הַהוֹדָאָה, עַל מְחִילַת הָעוֹן, עַל הַמְקַדֵּשׁ בְּפָנָי עֲצֻמוֹ, עַל יִשְׂרָאֵל בְּפָנָי עֲצֻמָּן עַל יְרוּשָׁלַיִם בְּפָנָי עֲצֻמָּה עַל הַכֹּהֲנִים בְּפָנָי עֲצֻמָּן עַל שְׁאֵר הַתְּפִלָּה.

יומא ז, א

הַבֵּיאוּ לוֹ בְּגָדֵי עֲצֻמוֹ, וְלִבֵּשׁ. וּמְלִוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. יוֹם טוֹב הִיָּה עוֹשֶׂה לְאוֹהֲבָיו בְּשִׁעָה שֶׁיֵּצֵא בְּשָׁלוֹם מִן הַקֶּדֶשׁ.

יומא ז, ד

לעומת המשנה בפרק הראשון המתארת כוהן גדול פסיבי, שאחרים קוראים לו מתוך הספרים, בפרק השביעי הכוהן הגדול הוא הקורא בתורה לכל העם. העיצוב הספרותי של שני הפרקים ממחיש ניגוד זה: שלוש הפרשיות שהכוהן הגדול קורא, "אחרי מות", "אך בעשור" ו"בעשור" (יומא ז, א), כנגד שלושת הספרים שהיו קוראים לו מהם – איוב, עזרא ודברי הימים (שם א, ו). קריאת הכוהן "על פה" בפרק שביעי מקבילה לאמירה "אישי כהן גדול קרא אתה בפניך" (שם א, ג), המבטאת את החשד שהוא אינו יודע את הפסוקים.²

בתיאור של קריאת התורה הכוהן הגדול מצטייר כדמות רוחנית מרכזית בישראל. טקס העברת ספר התורה מאדם לאדם עד לכוהן הגדול – "חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול" מבטא את מקומו בראש

ההיררכיה. שמונה הברכות שהוא מברך בסוף הקריאה – "על המקדש", "על ישראל" וכו' – מבססות את מעמדו כמקור של ברכה ושפע.

בתחילת המסכת הכוהן הגדול מתנתק מביתו – "מפרישין כהן גדול מביתו" (שם א, א), ומחבריו – "הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין" (שם א, ה). המעגל נסגר בסוף היום, כאשר "מלוין אותו עד ביתו" ו"אוהביו" נוטלים חלק ב"יום טוב". בערב יום הכיפורים הוא בוכה, ובצאתו – חוגג.

הפיוט שמקובל לשלב במוסף של יום הכיפורים מתאר את המעמד שהגיע אליו הכוהן הגדול בסוף היום: "אמת מה נהדר היה כהן גדול בצאתו מבית קדשי הקדשים בשלום בלי פגע... ככוכב הנוגה בגבול מזרח מראה כהן". החובה המוטלת עלינו היא ללמוד ללכת בדרכיו ולעבור במהלך יום הכיפורים מסע של צמיחה והשתנות.

¹ פרק שביעי מסיים את התיאור הכרונולוגי של היום. פרק שמיני מוקדש לנושאים אחרים כגון חמשת העינויים.

² תודתי למוטי פרי ושורי חזן שהעירו לי על הניגוד בין קריאתו של כוהן גדול כאן לבין היעדר יכולתו לקרוא בפרק א'. מוטי פיתח את הדברים ביומא, עמ' 36-38.